

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 373.3

Бабюк Тетяна Йосипівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. Огієнка, 61, тел.: (096) 44-11-052, e-mail: babiuk_tetiana@kpnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7199-1951>

Каньоса Наталія Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. Огієнка, 61, тел.: (067) 38-03-053, e-mail: kanosa@kpnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3716-9112>

Карук Інна Василівна, доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, тел.: (0432) 61-66-20, e-mail: karuk.i@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

Стахова Інна Анатоліївна, доктор філософії (Phd), доцент кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, тел.: (0432) 61-66-20, e-mail: kachayloinna@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8942-6248>

НАСТУПНІСТЬ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті розкрито особливості та значення наступності екологічної освіти у процесі навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Обґрунтовано, що гармонійний перехід між освітніми етапами сприяє кращому засвоєнню знань, розвитку сталих навичок екологічно доцільної поведінки. Проаналізовано нормативні засади та освітні проекти ЄС і України, що забезпечують наступність, зокрема, звернуто увагу на проєкт Erasmus+ Jean Monnet Module 101085524 – EcoEdEU – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach». Досліджено практики екологічної освіти в ЄС і Україні, представлено особливості інтеграції екологічної тематики в освітньому процесі, наголошено на використанні ігрових форм навчання та активній дослідницькій діяльності. Розкрито основні освітні прийоми роботи з дітьми в урочний та позаурочний час (виручування та догляд за рослинами, природоохоронні проєкти, дослідницька робота у природному довкіллі, милування природою, експериментування з

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

природними матеріалами тощо), наголошено на їхньому потенціалі для розвитку екологічної свідомості та вихованні екологічної культури підростаючого покоління. Також у статті акцентується увага на екологічних освітніх програмах Eco-Schools та Learning about Forests (LEAF), що активно реалізуються у країнах ЄС, дозволяють поглибити природничі знання, розвинути навички та уміння бережної, гуманної поведінки у довкіллі. У статті висвітлено досвід реалізації екологічної освіти у дошкільних і шкільних закладах м. Вінниці. Автори наполягають на тому, що послідовна екологічна освіта з раннього віку є запорукою сталого розвитку суспільства. Досвід країн ЄС є важливим для України, він дозволяє збагатити систему освіти, примножити інтелектуальні, моральні та духовні цінності, покращити екологічну освіту та відновити, очистити планету.

Ключові слова: наступність, екологічна освіта, досвід краї ЄС, природоохоронна діяльність, діти дошкільного та молодшого шкільного віку.

Babiuk Tetiana. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University, 61, Ohienka St., Kamianets-Podilskyi, 32300, tel.: (096) 44-11-052, e-mail: babiuk_tetiana@kpnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7199-1951>

Kanosa Nataliia. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University, 61, Ohienka St., Kamianets-Podilskyi, 32300, tel.: (067) 38-03-053, e-mail: kanosa@kpnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3716-9112>

Karuk Inna. Doctor of Philosophy, Ph.D., Senior Lecture, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, str. Ostrozhkogo, 32, Vinnytsia, 21000, e-mail: karuk.i@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

Stakhova Inna. Doctor of Philosophy (Phd), Associate Professor of the Department of Primary Education of Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University of Vinnytsia, 21001, m. Vinnytsia, st. Ostrozhkoho, 32, phone: (0432) 61-66-20, e-mail: kachayloinna@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8942-6248>

CONTINUITY IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS AND PRIMARY SCHOOL CHILDREN: THE EUROPEAN EXPERIENCE

Abstract. The article reveals the peculiarities and significance of the continuity of environmental education in the process of teaching children of preschool and primary school age. It is substantiated that a harmonious transition

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

between educational stages contributes to better knowledge acquisition and the development of sustainable skills of environmentally appropriate behaviour. The author analyses the regulatory framework and educational projects of the EU and Ukraine that ensure continuity, in particular, the Erasmus+ Jean Monnet Module project 101085524 – EcoEdEU – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach». The article explores the practices of environmental education in the EU and Ukraine, presents the peculiarities of integrating environmental topics into the educational process, emphasises the use of game-based learning and active research activities. The author reveals the main educational methods of working with children during and after school hours (growing and caring for plants, environmental projects, research work in the natural environment, admiring nature, experimenting with natural materials, etc.), and emphasises their potential for developing environmental awareness and fostering the environmental culture of the younger generation. The article also focuses on the environmental education programmes Eco-Schools and Learning about Forests (LEAF), which are actively implemented in the EU countries and allow to deepen natural knowledge, develop skills and abilities of careful, humane behaviour in the environment. The article highlights the experience of implementing environmental education in pre-school and primary schools in Vinnytsia. The authors insist that consistent environmental education from an early age is the key to sustainable development of society. The experience of the EU countries is important for Ukraine, as it allows enriching the education system, multiplying intellectual, moral and spiritual values, improving environmental education and restoring and cleaning the planet.

Key words: continuity, environmental education, experience of EU countries, environmental activities, children of preschool and primary school age.

Постановка проблеми. Екологічна освіта є важливою складовою гармонійного розвитку особистості. Вона формує екологічну свідомість, культуру поведінки та відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Особливої уваги потребує наступність екологічної освіти між дошкільною та початковою ланками освіти, адже саме в цей період відбувається закладання базових екологічних цінностей і навичок. Якщо екологічна освіта будується поступово, без різких переходів між етапами навчання, діти краще засвоюють матеріал і педагоги вдається ефективніше розвинути сталі екологічні навички. Дошкільна освіта закладає основи екологічного виховання, знайомлячи дітей з природою через ігри, спостереження та практичну діяльність, а початкова школа поглиблює ці знання, надаючи наукову базу та розвиваючи навички екологічно відповідальної поведінки. Наступність забезпечує плавний перехід від одного

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

етапу навчання до іншого, поступово формуючи екологічну компетентність, необхідну для активної участі у збереженні довкілля. Дошкільнята вчаться розпізнавати та цінувати красу природи, розвивають емоційний зв'язок з навколишнім світом, тоді як учні початкової школи опановують знання про екологічні системи, вчаться аналізувати екологічні проблеми та шукати шляхи їхнього вирішення. Наступність між дошкільною та початковою екологічною освітою дозволяє уникнути прогалин, бар'єрів у процесі навчання, забезпечуючи повноцінне та довготривале ознайомлення дітей з природним середовищем. До того ж наступність є важливою умовою неперервної освіти, яка повинна забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів та форм навчання і виховання, враховуючи вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

У країнах Європейського Союзу процес наступності відбувається плавніше, ніж в Україні, це пов'язано з тим, що у Європі немає чіткої межі між дошкільною і початковою освітою. Багато європейських країн прагнуть створити більш гнучкий та інтегрований освітній процес, де перехід від одного етапу навчання до іншого відбувається поступово, тобто елементи дошкільного навчання, такі як ігри та практична діяльність, зберігаються в початковій школі. В Україні, як і в ЄС наступність в освіті означає збереження основних видів діяльності дітей, як в закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі, зокрема, через: спілкування, ігри, рухову активність, пізнавальну діяльність, засвоєння господарсько-побутових навичок, експериментування, вирощування рослин та догляд за тваринами, художньо-творчу діяльність (ліплення, малювання, аплікацію, конструювання, слухання музики та пісень природничої тематики, спів, хореографію, пластичні етюди, театральну діяльність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні та Європі наступність в екологічній освіті регулюється різними нормативними документами. В Україні Закон «Про освіту» представляє основні принципи державної політики у сфері освіти, встановлює вимоги до процесу формування екологічної компетентності учнів; Державний стандарт дошкільної освіти, що презентує основні вимоги до змісту, методів та форм організації природничо-екологічної освіти; концепція «Нова українська школа», що передбачає формування екологічно свідомого громадянина, здатного до активної участі у збереженні довкілля. У Європейському Союзі немає єдиного нормативного документа, який би регулював наступність в екологічній освіті, проте існують загальні рекомендації та стратегії, які визначають шляхи екологічної освіти в країнах-членах ЄС. Стратегія «Європа 2020» представляє основні напрями розвитку Європейського Союзу, включаючи екологічну освіту. План дій Європейського Союзу презентує

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

вектори розвитку екоосвіти в країнах-членах ЄС, передбачає її інтеграцію на усіх освітніх рівнях, а також залучення громадськості до екологічного просвітництва. Кожна країна Європейського Союзу має також свої національні нормативні документи, які регулюють екологічну освіту. Велику роль у забезпеченні наступності між дошкільною та початковою екологічною освітою відіграють різні міжнародні організації, зокрема, ЮНЕСКО, яка розробляє рекомендації та програми з екоосвіти. Загалом, як в Україні, так і в Європі спостерігається тенденція до безперервної екологічної освіти та її інтеграція на всіх освітніх рівнях. Питання наступності екологічної освіти висвітлено у працях класиків педагогіки: Ж. Руссо (виховання дітей повинно відбуватися в гармонії з природою); Й. Песталоцці (спостереження за довкіллям та практичний досвід у природі покращує навчання дітей); Л. Малагуцці (експериментування є важливою частиною дослідження природи); В. Сухомлинський (естетико-екологічне виховання підростаючого покоління на лоні природи); С. Русова (виховання дітей шляхом вивчення природи рідного краю). Відголоски праць корифеїв педагогіки щодо екологічної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку вивчали В. Вербицький, Л. Іщенко, Н. Казьмірчук, І. Карук, Т. Науменко, Л. Присяжнюк, І. Стахова та інші.

Мета статті – розкрити особливості реалізації наступності екологічної освіти у закладі дошкільної освіти та початковій школі в Україні та Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. В Україні екологічна освіта являє собою комплексну систему, спрямовану на засвоєння ґрунтовних теоретичних знань та набуття практичних навичок дослідження, пізнання у сфері природи, раціонального природокористування та природозбереження. У закладах дошкільної освіти (ЗДО) України немає окремого предмета «екологія», проте вона реалізується інтегровано, через різні освітні напрями та види діяльності, відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти. У ході природничо-дослідницької діяльності діти знайомляться з рослинним і тваринним світом, явищами природи; спостерігають за змінами в навколишньому середовищі; доглядають за кімнатними рослинами, тваринами, присадибною ділянкою чи міні-городом на підвіконні, що дозволяє створити ґрунтовний знаннєвий фундамент для подальшого розвитку. Ігрова діяльність, зокрема, сюжетно-рольові ігри дають змогу приміряти на собі ролі «екологів», «дослідників», «природоохоронців»; ігри-драматизації чи ігри-інсценізації розширюють екологічний світогляд, дозволяють усвідомити причинно-наслідкові зв'язки між діяльністю людини та екокризою. Через милування природним довкіллям на екскурсіях, прогулянках, виконання аплікацій, малюнків, виробів з природних матеріалів, ознайомлення з літературною, художньою творчістю природничої тематики діти навчаються сприймати естетичну виразність

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

природи, емпатійно ставитися до неї тощо. Екологічна освіта в ЗДО формує у дітей ціннісне ставлення до природи, виховує відповідальність, дбайливість і прагнення зберегти довкілля. У базовому компоненті дошкільної освіти України природничо-екологічна компетентність визначається як одна з ключових компетентностей. Вона передбачає формування у дітей цікавості до природи і навичок пізнання навколишнього світу; розуміння зв'язків у природі; розвиток бережливого ставлення до природного довкілля, розуміння необхідності її збереження; виховання екологічної культури і усвідомлення себе як частини природного світу; формування навичок поведінки в природному середовищі, що відповідають віковим можливостям [1]. Природничо-екологічна компетентність тісно пов'язана з розвитком спостережливості, допитливості, здатності до самостійного пізнання світу та формуванням емоційно-ціннісного ставлення до природи.

У закладах дошкільної освіти екологічна освіта реалізується через процес формування емоційно-позитивного ставлення до природи; розвиток пізнавального інтересу до навколишнього середовища; виховання екологічно доцільної поведінки дітей. У українських ЗДО педагоги використовують ігрові методи до будь-якого виду діяльності (практична робота, спостереження чергування, дослідна робота). Особлива увага приділяється створенню природного розвивального середовища: міні-города та сади на підвіконні, куточки природи, сезонні виставки природних матеріалів. Це дає змогу дітям безпосередньо спостерігати за змінами в природі, доглядати за рослинами та тваринами, формувати перші навички відповідального ставлення до довкілля. Важливою складовою екологічного виховання є також співпраця з батьками. Педагоги залучають родини до спільних природоохоронних заходів, екологічних акцій, трудових десантів. Через участь у таких заходах формується єдиний виховний простір «ЗДО – родина – чисте довкілля», що сприяє кращому закріпленню знань і практичних навичок. На нашу думку, екологічна освіта в ЗДО України має комплексний підхід і включає різні напрями діяльності, які забезпечують гармонійний розвиток дитини, її екологічну культуру та готовність дбати про навколишнє середовище з раннього віку.

У початковій школі екологічна освіта набуває більш системного характеру. Учні вивчають природу та особливості її збереження на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», до того ж екологічні теми пронизують усі предмети початкової школи. У Концепції Нової української школи (НУШ) екологічна компетентність розглядається як частина наскрізних ключових компетентностей, які мають формуватися у здобувачів освіти з перших класів. Екологічна компетентність учня за ідеями НУШ включає: усвідомлення важливості збереження довкілля для життя людини та всього живого; розуміння екологічних проблем, причин їхніх виникнень та

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

можливих шляхів вирішення; розвиток екологічної свідомості – тобто здатність діяти екологічно відповідально у повсякденному житті; формування навичок сталого споживання природних ресурсів; участь у природоохоронних ініціативах – як в освітньому середовищі, так і за його межами [5].

Аналізуючи низку досліджень українських вчених, ми можемо стверджувати, що у дошкільному віці діти активно пізнають світ через емоції та гру; закладені в цей період екологічні уявлення, набуті практичні навички стають основою для подальшого розвитку та становлення екологічно гуманної особистості. У початковій школі знання набувають системності, що допомагає учням усвідомлено сприймати екологічні проблеми та їхнє значення для життя. Якщо екологічна освіта будується поступово, без різких переходів між етапами навчання, школярі легше засвоюють матеріал. Послідовне ускладнення знань – від спостереження та догляду за природою в закладі дошкільної освіти до експериментів і проєктної діяльності в школі – дозволяє поглибити процес формування екологічної компетентності. Раннє залучення дітей до природоохоронної діяльності сприяє формуванню відповідальності за навколишнє середовище. Підтримка екологічних цінностей на всіх етапах освіти робить екологічну культуру невід'ємною частиною світогляду дитини. Узгодженість методів навчання між ЗДО і школою полегшує адаптацію дітей до нових умов. Відомі та зрозумілі форми навчання (експерименти, спостереження, екологічні ігри) допомагають уникнути стресу при переході до шкільного навчання. Важливою є співпраця вихователів і вчителів для забезпечення єдності підходів. Також значущу роль відіграють батьки, яким необхідно підтримувати екологічні ініціативи дитини та закріплювати отримані знання в повсякденному житті. Наступність екологічної освіти створює умови для виховання екологічно відповідальних громадян, які будуть дбати про природу не тільки в дитинстві, а й у дорослому житті [4, с. 241].

Ми переконані, що екологічна освіта в українських закладах дошкільної та початкової освіти є цілісним процесом, спрямованим на формування у дітей відповідального ставлення до природи. Завдяки сучасним підходам, екологічна культура стає частиною повсякденного життя дітей.

У країнах Європейського Союзу екологічна освіта дітей реалізується через інтеграцію у загальний освітній процес. Екологічні теми впроваджуються у різні предмети, а не вивчаються окремо, наприклад, через вимірювання екологічного сліду, розв'язання задач природозберігаючої тематики, підрахунок природних матеріалів. Вивчення сезонних змін може відбуватися через перегляд репродукцій картин відомих художників, прослуховування музичних композицій, вивчення літературних творів тощо. У роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку переважає

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ігрова діяльність, зокрема часто використовують екологічні сюжетно-рольові ігри, казки, інтерактивні заняття, що допомагають дітям засвоювати знання про природу та відповідальне ставлення до неї. У ЄС педагоги надають пріоритету проєктній діяльності, здобувачі освіти разом із педагогами беруть участь у невеликих екологічних проєктах, пов'язаних з вирощуванням рослин, сортуванням сміття, прибиранням територій, спостереженням за природними явищами та об'єктами тощо. Навчальний матеріал засвоюється, здебільшого, через практичний досвід, здобутий у ході екскурсій до парків, лісів, екоферм, музеїв природи, ботанічних садів тощо, що дозволяє дітям бачити й відчувати навколишнє середовище безпосередньо. У багатьох країнах ЄС діти відвідують лісові школи та садочки, де навчання відбувається на свіжому повітрі, а це дозволяє зробити акцент на сенсорному розвитку, фізичній активності, дослідницькій діяльності засобами природного довкілля. У Німеччині популярними є Waldkinder Tegernheim, лісові дитячі садочки, де діти щодня досліджують природу та навчаються в гармонії з нею. У Чехії діти відвідують Lesní mateřská škola Jelínek, тобто лісові дитячі садочки, що працюють за німецькими та скандинавськими моделями, у яких діти віком від 2,5 до 7 років проводять час на природі, вивчаючи та досліджуючи її, шукаючи натхнення у її красі. У Іспанії – це Alma Forest School, що пропонують міжнародну програму для дітей від 3 до 14 років, зосереджуючись на навчанні та розвитку підростаючого покоління на відкритому повітрі. У Скандинавських країнах розширили свою діяльність школи Муле, у яких діти навчаються в природному довкіллі (досліджують природу, вчаться орієнтуватися у природному середовищі, розрізняти різні об'єкти флори та фауни, розуміти їхні особливості та специфічні властивості, наприклад, розрізняти їстівні ягоди від отруйних тощо). Садочки Fredly Kindergarten, що у Данії, нагадують ферму з будівлями, оточену полями та лісом. Діти проводять багато часу на свіжому повітрі, займаючись різноманітними активностями, такими як лазіння по деревах, догляд за тваринами, вирощування рослин, збір урожаю тощо. Ще одні данські садочки, Hald Edge Kindergarten, відомі своїм позитивним ставленням до використання відкритого простору. Діти беруть участь у різних заходах на природі, включаючи приготування їжі на відкритому вогні та дослідження лісового масиву [6, с. 232].

У країнах Європейського Союзу діє низка громадських програм та екологічних ініціатив, спрямованих на розвиток екологічної свідомості у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Багато учнів долучаються до програми сталого розвитку Eco-Schools, у якій практикується природоохоронна діяльність: діти створюють екокомітети, ведуть щоденники екологічних справ, беруть участь у громадських природозбережувальних акціях та челенджах тощо [6]. Програма Learning about Forests (LEAF)

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

передбачає підвищення обізнаності молоді про ліси, їхнє значення для життя на Землі та необхідність збереження. LEAF фокусується на вивченні біорізноманіття, ролі лісів у боротьбі зі змінами клімату, екосистемних послуг, сталого лісокористування. Діти беруть активну участь у висадці дерев, обліку видів лісових рослин, ведуть щоденники спостережень. До того ж, участь у програмі LEAF дозволяє познайомитися та співпрацювати з здобувачами освіти з інших країн [7].

Як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу для легшої та швидшої адаптації дітей, що перейшли з закладу дошкільної освіти до початкової школи педагоги використовують схожі прийоми, але з різним освітнім навантаженням. Так, уроки у школі мають більш виражений пізнавальний характер, ніж у ЗДО, особлива увага приділяється формуванню навчальної мотивації, розвитку пізнавального інтересу та самостійності учнів, у той час як у закладах дошкільної освіти акцент робиться на ігрову діяльність і розвиток емоційно-вольової сфери. В Україні впроваджується концепція Нової української школи (НУШ), що передбачає м'який перехід від дошкільної до шкільної освіти завдяки інтегрованому підходу до навчання, збереженню ігрових методів, активному використанню інтерактивних технологій, створенню комфортного навчального середовища. Якщо в дошкільному віці важливо опанувати процес саджання та вирощування через гру, спостереження і прості практичні дії, то в початковій школі цей процес уже набуває більшої системності та спрямований на формування базових знань з природознавства. У першому класі діти не лише доглядають за рослинами, а й вивчають їхню будову, умови росту, значення для людини й природи. Діти ведуть спостереження, фіксують зміни в щоденниках, беруть участь у проєктах, де поєднуються дослідницькі, творчі та колективні види діяльності. Такі заняття сприяють розвитку відповідальності, уважності, формують екологічну свідомість і любов до природи, а ще допомагають м'яко перейти від гри до навчання, зберігаючи пізнавальний інтерес.

Для ефективнішого процесу адаптації дітей у початковій школі вчителі використовують різні проєкти, зокрема, екологічні, а саме: «Збережемо природу разом», «Юні друзі природи», «Посади дерево – збережи планету» тощо. Такі ініціативи не лише формують екологічну свідомість, а й сприяють соціалізації, розвитку командної роботи та вихованню відповідальності у молодших школярів. У межах цих проєктів діти беруть участь у прибиранні пришкільної території, висаджуванні рослин, виготовленні годівничок для птахів, створенні екологічних плакатів та презентацій. Залучення батьків і громади до таких заходів посилює зв'язок між школою і родиною, створюючи позитивну атмосферу довіри й підтримки. Крім того, екологічні

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

проєкти інтегруються в освітній процес через теми з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», читання, мистецтва, трудового навчання тощо.

Як у ЗДО, так і в початковій школі діти беруть участь у створенні міні-досліджень про стан довкілля, сортуванні сміття, енергозбереженні. У дошкільному віці ці теми подаються у доступній, ігровій формі – через казки, малюнки, рольові ігри та практичні дії: наприклад, сортування іграшкового сміття, участь у екологічних акціях разом із батьками. У початковій школі діти вже здатні аналізувати інформацію, робити прості висновки, оформлювати результати своїх спостережень у вигляді таблиць, схем, малюнків або коротких повідомлень. Учні створюють екоплакати, беруть участь у класних та шкільних виставках, презентаціях на тему енергозбереження та захисту природи.

Проєкт Erasmus+ Jean Monnet Module 101085524 – EcoEdEU – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach» сприяє налагодженню наступності в екологічній освіті дошкільників та молодших школярів. Його мета – забезпечити безперервність екологічного виховання, яке починається ще в дитсадку і органічно продовжується в початковій школі. Проєкт орієнтований на впровадження спільних підходів, що базуються на принципах сталого розвитку, збереження природних ресурсів, формування активної громадянської позиції та відповідального ставлення до довкілля. У його межах розробляються навчально-методичні матеріали, проводяться тренінги для педагогів, реалізуються спільні освітні ініціативи та проєкти між дошкільними закладами і школами. Європейський підхід передбачає широке використання дослідницького методу, інтегрованого навчання, активне залучення дітей до практичної діяльності в природному середовищі. Така модель дозволяє забезпечити поступовий розвиток екологічної свідомості – від емоційно-чуттєвого сприйняття природи в дошкільному віці до усвідомленого ставлення і дій у молодшому шкільному [5].

Комунальний заклад «Заклад дошкільної освіти №26» Вінницької міської ради активно переймає досвід проєкту «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach». Вихователі впроваджують інноваційні методики екологічного виховання, орієнтовані на європейські стандарти та підходи, зокрема інтерактивне навчання, екскурсії в природу, міні-дослідження та спільні ініціативи з батьками. Одним із ключових напрямів роботи є створення умов для занурення дітей у природне середовище: облаштовані еко-куточки в групах, міні-города, де діти самостійно вирощують рослини, а також проведення тематичних екологічних днів. У співпраці з вчителями початкової школи організовуються спільні заходи для забезпечення наступності в екологічній освіті – майстер-класи, флешмоби, виставки поробок із природних матеріалів. Вихователі ЗДО

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

активно використовують сучасні цифрові ресурси, відео-матеріали, презентації та мультимедійні ігри, що сприяє формуванню екологічної культури у дітей вже з раннього віку.

Комунальний заклад «Вінницький ліцей №8» також активно переймає досвід проєкту «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach». Вчителі закладу інтегрують принципи екологічної освіти у навчальні дисципліни, особливо в початковій школі, де приділяється значна увага формуванню екологічної свідомості, відповідального ставлення до природи та розвитку практичних навичок з охорони довкілля. Зокрема, педагоги використовують інтерактивні форми роботи: створення екологічних проєктів, участь у Всеукраїнських конкурсах екологічного спрямування, організація еко-тижнів, під час яких школярі знайомляться з проблемами довкілля та шукають шляхи їх розв'язання. Особливою популярністю користуються шкільні акції «Посади дерево», «Здай батарейку – врятуй планету», «Друге життя речам», які сприяють активній участі дітей, батьків та громади у спільній екологічній діяльності. Вчителі ліцею також практикують спільні заходи з вихователями дитячих садків міста, що дозволяє забезпечити наступність в екологічному вихованні, обмінюватися досвідом і методичними напрацюваннями. Уроки з елементами проєктної діяльності, дослідження природних явищ, ведення щоденників спостережень є частиною системної екологічної освіти молодших школярів.

Висновки. Наступність екологічної освіти між закладами дошкільної та початкової освіти є надзвичайно важливою умовою формування цілісного екологічного світогляду дитини, її усвідомленого ставлення до природи та відповідальної поведінки у навколишньому середовищі. Гармонійне поєднання емоційно-ціннісного та пізнавального компонентів на різних етапах навчання дозволяє створити надійний фундамент для розвитку екологічної компетентності. Досвід країн Європейського Союзу, де екологічна освіта реалізується інтегровано, із збереженням елементів дошкільного навчання у шкільному процесі, демонструє ефективність гнучкого та практико-орієнтованого підходу. Українські заклади освіти, орієнтуючись на європейські стандарти, активно впроваджують подібні методики, інтегрують екологічні теми у всі освітні напрями та залучають дітей до проєктної діяльності й природоохоронних ініціатив. Проєкт «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach» сприяє розширенню професійної компетентності педагогів, розвитку партнерства між освітніми закладами та впровадженню сучасних освітніх технологій, що базуються на засадах сталого розвитку. Приклади успішної реалізації проєкту в закладах освіти м. Вінниці підтверджують доцільність інтеграції екологічної тематики з урахуванням вікових особливостей дітей.

Funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Таким чином, наступність в екологічній освіті є важливим чинником неперервного освітнього процесу. Вона забезпечує єдність змісту, форм і методів навчання, сприяє ефективній адаптації дітей до нових умов, збереженню мотивації до пізнання та розвитку екологічної культури малечку.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://surl.li/ltirwx>
2. Баюрко Н., Казьмірчук Н. Екологічна освіта – рушійна сила сталого розвитку: європейський досвід. *Наукові перспективи*, 2024. С. 783-790.
3. Казьмірчук Н., Карук І. Стахова І. Інноваційні технології формування екологічної культури: європейський тезаурус. *Наука і техніка сьогодні*. № 6 (24), 2024. С. 471-482.
4. Карук І., Стахова І. Аналіз європейського програмно-методичного забезпечення екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. 5. С. 241-250.
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://surli.cc/drazcx>
6. Перга Т.Ю. Досвід країн Європейського Союзу у впровадженні екологічної освіти в систему початкової і загальної середньої освіти. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4807/1/Dosvid%20krain%20Yevropeiskoho%20Soiuzu.pdf>
7. Ecological education of preschool and primary school children: a European approach. URL: <https://ecoedeu.vspu.edu.ua/>.
8. Eco-Schools. URL: <https://www.ecoschools.global/>.
9. Learning about Forests (LEAF). URL: <https://www.leaf.global/our-programme>.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. Retrieved from <https://surl.li/ltirwx> [in Ukrainian].
2. Bayurko, N., Kazmirchuk, N. (2024). Ekolohichna osvita – rushiyina syla staloho rozvytku: yevropeyskyy dosvid [Environmental education is a driving force for sustainable development: European experience]. *Naukovi perspektyvy*. 783-790 [in Ukrainian].
3. Kazmirchuk, N., Karuk, I. Stakhova, I. (2024) Innovatsiyni tekhnolohiyi formuvannya ekolohichnoyi kultury: yevropeyskyy tezaurus [Innovative technologies for the formation of environmental culture: a European thesaurus. Science and technology today]. *Nauka i tekhnika sohodni*. № 6 (24), 2024. 471-482 [in Ukrainian].
4. Karuk, I., Stakhova, I. (2024). Analiz yevropeyskoho prohramno-metodychnoho zabezpechennya ekolohichnoho vykhovannya ditey doshkilnoho viku [Analysis of the European programme and methodological support for environmental education of preschool children]. *Suspilstvo ta natsionalni interesy*. 5. 241-250 [in Ukrainian].
5. Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola». Retrieved from <https://surli.cc/drazcx> [in Ukrainian].
6. Perha, T.Iu. (2017). Dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu u vprovadzhenni ekolohichnoi osvity v systemu pochatkovoi i zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4807/1/Dosvid%20krain%20Yevropeiskoho%20Soiuzu.pdf>
7. Ecological education of preschool and primary school children: a European approach. Retrieved from <https://ecoedeu.vspu.edu.ua/> [in Ukrainian].
8. Eco-Schools. Retrieved from <https://www.ecoschools.global/> [in English].

**Funded by
the European Union**

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

9. Learning about Forests (LEAF). URL: <https://www.leaf.global/our-programme> [in English].